

Ewa Putra

Uniwersytet w Białymstoku
E-MAIL: e.putra@uwb.edu.pl
ORCID: 0009-0003-3238-5160

Zachowania ryzykowne a struktura rodziny osób w okresie wczesnej dorosłości na północno-wschodnim pograniczu Polski

STRESZCZENIE

Zachowania ryzykowne są wpisane w codzienność funkcjonowania młodzieży. Są one nieodłączną częścią w kształtowaniu osobowości, zachowań, poglądów, postaw czy zespołu norm młodego człowieka. Rodzina jest pierwszą grupą, w której młodzież uczy się pewnych norm i zasad. „Rodzina jest swoistym mikrosystemem kulturowym, pielęgnowaną wartością, a rodzinny wzór życia jest chroniony od wieków, w obrębie tego wzoru określonego normami zwyczajowymi dzieci wprowadzane są w kulturę społeczności lokalnej” (Szczurek-Boruta, 2023, s. 33). W badaniach Aliny Szczurek-Boruty można zauważyć, że rodziny żyjące na pograniczu deklarują swoje metody wychowawcze w następujący sposób: partnerstwo (58,3%), wspieranie rozwoju dzieci (25,0%), obowiązkowe przestrzeganie reguł (13,9%), swoboda w wychowaniu (2,8%) (2023, s. 35). Kluczowym elementem jest zwrócenie uwagi na grupę badanych, która oczekuje bezwzględного podporządkowania, które skutkuje brakiem tolerancji wobec zachowań dzieci. Rodziny te nie tolerują złego stosunku do rodziców, braku szacunku dla starszych (Szczurek-Boruta, 1998b, s. 99–119). Czy sposób wychowania deklarowany przez rodziców wychowujących potomstwo na pograniczu sprzyja, czy nie podejmowaniu zachowań ryzykownych przez młodzież w okresie wczesnej dorosłości? Do ważniejszych czynników sprzyjających podejmowaniu (lub nie) zachowań ryzykownych zaliczane jest między innymi środowisko wychowawcze oraz struktura rodziny pochodzenia, w której wychowywał się młody człowiek. Celem badań było poznanie poziomu zachowań ryzykownych (agresja i uzależnienia) w grupie badanych w okresie wczesnej dorosłości oraz ustalenie związku między strukturą rodziny a podejmowaniem zachowań ryzykownych (agresja i poziom uzależnienia). W badaniach wzięło udział 195 osób. Do badań wykorzystano kwestionariusz agresji Buss-Perry (BPQA) oraz AUDIT Test.

Badania wskazują, że młodzież w okresie wczesnej dorosłości często spożywa wyroby alkoholowe. Przeprowadzone badania pokazały, że u chłopców występuje większy poziom

podejmowania zachowań ryzykownych, a struktura rodziny warunkuje podejmowanie zachowań ryzykownych.

SŁOWA KLUCZOWE: zachowania ryzykowne, struktura rodziny, rodzina pochodzenia, wczesna dorosłość

Wprowadzenie

Pogranicze to obszar przejściowy pomiędzy dwoma lub kilkoma państwami. Tworzy się w konsekwencji wielokrotnych, historycznych zmian przynależności politycznej danego terytorium, mieszania się ludności oraz krzyżowania się wpływów politycznych (Barwiński, 2002, s. 12). „Rodzina zawsze funkcjonuje w konkretnej rzeczywistości społecznej, w obrębie danej zbiorowości lokalnej, społeczności o cechach dla niej specyficznych. Istotna dla jej funkcjonowania pozostają makrostrukturalne, mezostrukturalne i mikrostrukturalne uwarunkowania” (Szczurek-Boruta, 2023, s. 20). Zachowania ryzykowne są nieodłączną częścią życia młodych dorosłych, które przejawiają się w różnoraki sposób. Ryzyko jest zespołem czynników, działań lub czynności, które powodują szkodę na ciele lub stratę materialną. W moich badaniach zachowania ryzykowne są zoperacjonalizowane jako agresja fizyczna i słowna, wrogość, gniew i poziom uzależnienia od substancji zawierających alkohol. Buss i Perry (1992) charakteryzują agresję fizyczną jako taką, której większość aktów ma charakter bezpośredni np.: poprzez atak na ofiarę (kopanie, gryzienie, bicie pięściami); agresję werbalną jako atak, którego formą jest przeklinanie, drwienie, szydzenie. Gniew jest ściśle powiązany z atakiem agresji, a złość wiąże się z pobudzeniem fizjologicznym i nierzadko jest wstępem do agresji. Grupa badana w tym okresie wiekowym jest zależna od pewnych zagrożeń, które są nieuniknione ze względu na etap rozwojowy, w którym się znajdują. Wczesna dorosłość charakteryzuje się brakiem zaangażowania w role kształtujące dorosłe życie; brakiem zatrzymania tego etapu rozwojowego oraz przedłużanie okresu jako fazy przejściowej; brakiem wsparcia ze strony społeczeństwa – brak osób znaczących, niezbędnych do realizacji nowych ról (Wojciechowska, 2004, s. 53). Powyższe czynniki są nierzadko powodem do podejmowania zachowań problemowych. Prowadzenie badań w tym kierunku jest niezwykle istotne ze względu na późniejsze sposoby wykorzystania tych informacji do tworzenia programów profilaktycznych, w celu zmniejszania lub zapobiegania próbom podejmowania tego ryzyka przez młodzież. Badania mają charakter nowatorski ze względu na dotychczasową małą liczbę badań w zakresie korelacji zachowań agresywnych ze strukturą rodziny. Coraz więcej młodzieży przejawia zachowania ryzykowne, które zagrażają zdrowiu psychicznemu młodych dorosłych. Z badań wynika, że „brak jednego z opiekunów

może się przyczynić do zmian w indywidualnym rozwoju adolescenta w związku z niepełną transmisją międzypokoleniową” (Piotrów, Gumowska i Koprowicz, 2019, s. 75).

Zachowania ryzykowne

Zachowania ryzykowne stanowią istotny problem wśród młodzieży w okresie wczesnej dorosłości. Zachowania ryzykowne to różnego rodzaju działania podejmowane przez adolescentów, które zagrażają ich zdrowiu, psychicznemu i fizycznemu, i które są niezgodne z prawem. Początkowo w literaturze naukowej mogliśmy znaleźć termin „zachowań problemowych”, który został wprowadzony przez Richarda i Shirleya Jessorów – twórców teorii zachowań problemowych. Zdaniem autorów, młodzieńcza skłonność do zachowań zagrażających zdrowiu i niezgodnych z normami społecznymi wynika z kombinacji czynników psychospołecznych, które oddziałują na osobowość, percepcję otoczenia i system zachowań. Interakcje między czynnikami ryzyka a ochronnymi w różnych sferach życia młodych ludzi mogą determinować charakter ich działań: czy będą one konwencjonalne, czy ryzykowne (Jessor, Turbin i Costa, 1998, s. 923–933). Według autorów obustronny związek pomiędzy czynnikami chroniącymi i czynnikami ryzyka oddziałuje na różne sposoby funkcjonowania jednostki.

Powyższe czynniki stanowią również pewną wartość dla podejmowania przez młodych dorosłych zachowań ryzykownych dla ich zdrowia (Dzielska i Kowalewska, 2014, s. 167). Do najpopularniejszych zachowań ryzykownych podejmowanych przez młodzież należą: agresja, palenie tytoniu, systematyczne picie alkoholu, upijanie się, używanie narkotyków, leków psychoaktywnych, przedwczesną aktywność seksualną, zachowania agresywne, stosowanie przemocy, drobne przestępstwa, czyny chuligańskie, wandalizm, zaniedbywanie obowiązków szkolnych, wagary, ucieczki z domu (Dzielska i Kowalewska, 2014, s. 142).

Agresja jest jednym z przykładów zachowań problemowych, jej definicje można podzielić na dwie kategorie – agresję werbalną i niewerbalną. Agresja definiowana jest jako zachowanie intencjonalne, mające na celu wywołanie pewnej szkody (Frankowiak, 2020, s. 446). W przypadku agresji słownej mówimy o „wykorzystywaniu bodźców werbalnych do atakowania innej osoby lub osób w sposób bezpośredni lub pośredni” (Frankowiak, 2020, s. 446). W kwestionariuszu Bussa-Perry’ego jest również mowa o gniewie i wrogości. Pierwszy czynnik stanowi komponent afektywny agresji oraz wrogości, która jest składnikiem poznawczym agresywności (Aranowska, Rytel i Szymańska, 2015, s. 1).

Kolejnym ważnym konstruktem w badaniu są uzależnienia. W badaniu wykorzystano narzędzie AUDIT, które jest testem rozpoznawania zaburzeń

związanych z używaniem alkoholu, nazywane jest jednym z najlepszych badań przesiewowych. „Wzorec picia osób uzależnionych i pijących szkodliwie może być dość podobny. To, co przede wszystkim różni obie te grupy, to występowanie u osób uzależnionych objawów uzależnienia: a zwłaszcza głodu alkoholowego, objawów zespołu abstynencyjnego i upośledzenia kontroli nad zachowaniami związanymi z ilością i częstotliwością picia” (Fudała, 2007).

Uwarunkowania zachowań ryzykownych

Jednym z głównych modeli wyjaśniających podejmowanie zachowań ryzykownych jest ten opracowany przez zespół badaczy z Oregon Research Institute. W tym modelu ukazane są najważniejsze przyczyny, jak również mechanizmy powodujące działania młodych dorosłych (Ostaszewski, 2014, s. 29). Pierwszorzędną przyczyną są działania socjalizacyjne podejmowane przez rodziców poszczególnych jednostek. Mechanizmem, będącym głównym czynnikiem powodującym podejmowanie działań ryzykownych u osób w okresie wczesnej dorosłości, jest „niesprzyjający klimat w rodzinie”, który składa się z 5 etapów: (1) konfliktowego klimatu rodziny, który sprzyja (2) powstawaniu i utrwalaniu się niekorzystnych relacji rodzice–dorastające dziecko (członkowie rodziny w niewielkim stopniu wspierają się nawzajem, rodzice w niewystarczającym stopniu okazują zainteresowanie sprawami dorastającego dziecka, nie udzielają emocjonalnego wsparcia i nie angażują się w codzienne problemy dziecka); (3) ten typ relacji z nastoletnim dzieckiem utrudnia skuteczne wypełnianie funkcji rodzicielskich, co przekłada się na brak właściwego nadzoru nad czasem wolnym i życiem towarzyskim nastolatka i (4) sprzyja nawiązywaniu kontaktów towarzyskich z problemowymi grupami rówieśniczymi, co w rezultacie prowadzi do (5) podejmowania zachowań problemowych w okresie dojrzewania (Ary i in., 1999, s. 141–150, tłum. własne).

Powyższe problemy można rozwiązać dzięki odpowiednim środkom, placówkom udzielającym wsparcia. Ważnym aspektem w chęci zmiany dotychczasowego postępowania jest zauważenie występującego problemu. Jeżeli opiekunowie zauważają zmiany w środowisku otaczającym ich dzieci, ważne, aby jak najszybciej podjąć działania mające na celu likwidację występujących zaniedbań.

Ludzie uczą się większości swych zachowań poprzez modelowanie: dzięki obserwowaniu innych jednostka wyrabia sobie pogląd, w jaki sposób wykonuje się nowe zachowania, a później te zakodowane w umyśle informacje służą za wskazówki działania. Dzięki temu, że ludzie – zanim sami wykonują jakieś zachowanie – potrafią na podstawie przykładu nauczyć się, co w przybliżeniu należy robić, mogą zaoszczędzić sobie niepotrzebnych błędów (Bandura, 2015, s. 37–38).

Cechy temperamentu młodzieży, w szczególności wysoka negatywna emocjonalność oraz aktywność, zwiększają prawdopodobieństwo wystąpienia zachowań problemowych, takie właściwości mogą sprzyjać podejmowaniu przez młodych ludzi działań obarczonych ryzykiem. Liczne badania nad temperamentem potwierdzają, że jego koncepcje są pomocne w wyjaśnianiu źródeł indywidualnych różnic w rozwoju młodzieży, zwłaszcza w kontekście przystosowania oraz skłonności do ryzykownych zachowań (Grzegorzewska, 2014, s. 39).

Każda z rodzin pełni funkcje, czyli „wyspecjalizowane oraz permanentne działania członków rodziny, wynikające z bardziej lub mniej uświadomionych sobie przez nich zadań, podejmowanych w ramach wyznaczonych przez obowiązujące normy i wzory” (Tyszka, 2001, s. 45).

Badania Yannisa Theodorakisa, Athanasiosa Papaioannou i Kaliopi Karastogianidou wykazały, że jakość relacji między nastolatkiem a rodzicami ma związek z podejmowaniem zachowań ryzykownych, a wysoki poziom konfliktów rodzinnych koreluje z ich nasileniem (Theodorakis, Papaioannou i Karastogianidou, 2004, s. 851). Istotna okazuje się także dostępność rodziców – nie oznacza ona stałej obecności, lecz choćby kontakt w określonych porach dnia, na przykład podczas wspólnych posiłków. Nastolatki, które regularnie spożywają z rodziną obiad kilka razy w tygodniu, rzadziej angażują się w zachowania ryzykowne (Blum, 1998, s. 185). Ponadto, świadomość młodego człowieka, że rodzice wiedzą, z kim przebywa i czym zajmuje się poza szkołą, również ogranicza podejmowanie takich zachowań (Makara-Studzińska i Moryłowska, 2007, s. 62).

Zachowania ryzykowne i rodzina w świetle badań

Celem prezentowanych poniżej wyników badań było poznanie poziomu zachowań ryzykownych u młodzieży w okresie wczesnej dorosłości oraz ustalenie związku pomiędzy płcią oraz strukturą rodziny a podejmowaniem zachowań ryzykownych przez młodzież w okresie wczesnej dorosłości. Na podstawie badań (Zajdel, 2011, s. 212) postawiono hipotezę, że istnieje związek między strukturą rodziny a podejmowaniem zachowań ryzykownych (agresji i uzależnień) przez osoby w okresie wczesnej dorosłości. W badaniu sprawdzono również: jakie zachowania ryzykowne są podejmowane najczęściej wśród osób w okresie wczesnej dorosłości, z jaką częstotliwością jest spożywany alkohol oraz jaki jest związek płci z podejmowaniem zachowań ryzykownych.

Metodologia badań

► Osoby badane

W badaniu wzięło udział 195 osób w wieku od 19 do 35 roku życia. Większość badanych to kobiety (N = 149). Próbę stanowiły osoby wychowujące się w rodzinie pełnej (N = 125) oraz niepełnej (N = 70) ze względu na brak ojca (N = 52) oraz ze względu na brak matki (N = 18). Badanie zostało przeprowadzone za pomocą platformy Google Forms. Zadaniem osób badanych było wypełnienie kwestionariusza ankiety. Przed przystąpieniem do badań respondenci zostali poinformowani o jego celu oraz zostali zapewnieni, że wszystkie odpowiedzi są anonimowe, a także, że mają możliwość wycofania się na każdym etapie. Procedura polegała na wypełnianiu kwestionariuszy ankiety znajdującego się na platformie Google Forms.

► Narzędzia

W kwestionariuszu zostały wykorzystane dwa narzędzia: kwestionariusz agresji BPQA Buss-Perry, który składa się z 29 pytań mających na celu pomiar tendencji agresywnych (w tym agresji słownej, fizycznej, gniewu i wrogości). Osoba badana musi wybrać poziom poszczególnym odpowiedziom (w skali od 1 – „zupełnie do mnie nie pasuje” do 5 – „całkowicie do mnie pasuje”), na pytania dotyczące np.: „Niektórzy z moich kolegów uważają, że jestem *w gorącej wodzie kąpany*”, „Kiedy inni nie zgadzają się ze mną, nie mogę się powstrzymać, aby się nie posprzeczać, Jestem podejrzliwy wobec obcych, którzy zachowują się bardzo przyjaźnie”, „Nie jestem w stanie wyobrazić sobie, żeby kogokolwiek uderzyć, czy stwierdzenie, że moi znajomi mówią, że jestem trochę kłótlivy”. Rzetelność skal wynosi: (Agresja fizyczna) PA – 0,85, (Agresja słowna) VA – 0,72, (Wrogość) H – 0,77 oraz (Gniew) A – 0,83. Drugim narzędziem był AUDIT Test, czyli test służący do rozpoznawania zaburzeń związanych z używaniem alkoholu. Test ten zawiera pytania dotyczące ilości i częstotliwości spożywanego alkoholu.

Do opracowania wyników został wykorzystany program statystyczny JASP.

Wyniki badań

► Analizy statystyczne

W celu zweryfikowania zasadności postawionych w badaniach hipotez wykorzystano statystykę korelacyjną r-Pearsona pomiędzy skalami kwestionariusza agresji Bussa-Perry'ego oraz AUDIT Test.

Z danych zawartych w tabeli 1. wynika, że występuje istotny, dodatni związek pomiędzy gniewem (A) a agresją fizyczną (PA), agresją werbalną (VA),

wrogością (H), częstotliwością picia napojów alkoholowych (AT1); częstotliwością robienia czegoś niewłaściwego, niezgodnego z przyjętymi w twoim środowisku normami społecznymi w ciągu ostatniego roku (AT5); częstotliwością występowania poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7); częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9). Dodatkowo istotne związki występują również między agresją fizyczną (PA) a agresją werbalną (VA); wrogością (H); ilością spożywanych, standardowych porcji alkoholu w ciągu dnia picia (AT2); częstotliwością wypijania ≥ 6 porcji alkoholu w trakcie jednego dnia (AT3); częstotliwością braku możliwości zaprzestania spożywania alkoholu po jego rozpoczęciu (AT4); częstotliwością robienia czegoś niewłaściwego, niezgodnego z przyjętymi w twoim środowisku normami społecznymi w ciągu ostatniego roku (AT5); częstotliwością potrzeby napicia się alkoholu rano, następnego dnia po „dużym piciu”, w celu dojścia do siebie (AT6); częstotliwością występowania poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7); częstotliwością niemożliwości przypomnienia sobie, co zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy, z powodu picia (AT8); częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9). Między agresją werbalną a wrogością (H); częstotliwością picia napojów alkoholowych (AT1); częstotliwością wypijania ≥ 6 porcji alkoholu w trakcie jednego dnia (AT3) oraz częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9) również wystąpiły istotnie dodatnie związki. W przypadku częstotliwości picia napojów alkoholowych (AT1) wykazano istotnie dodatnie związki między ilością spożywanych, standardowych porcji alkoholu w ciągu dnia picia (AT2); częstotliwością wypijania ≥ 6 porcji alkoholu w trakcie jednego dnia (AT3); częstotliwością braku możliwości zaprzestania spożywania alkoholu po jego rozpoczęciu (AT4); częstotliwością robienia czegoś niewłaściwego, niezgodnego z przyjętymi w twoim środowisku normami społecznymi w ciągu ostatniego roku (AT5); częstotliwością potrzeby napicia się alkoholu rano, następnego dnia po „dużym piciu”, w celu dojścia do siebie (AT6); częstotliwością występowania poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7); częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9). Istotnie dodatnie związki można wskazać między ilością spożywanych, standardowych porcji alkoholu w ciągu dnia picia (AT2) a częstotliwością wypijania ≥ 6 porcji alkoholu w trakcie jednego dnia (AT3); częstotliwością braku możliwości zaprzestania spożywania alkoholu po jego rozpoczęciu (AT4); częstotliwością robienia czegoś niewłaściwego, niezgodnego z przyjętymi w twoim środowisku normami społecznymi w ciągu ostatniego roku (AT5); częstotliwością potrzeby napicia się alkoholu rano, następnego dnia po „dużym piciu”, w celu dojścia do siebie (AT6); częstotliwością występowania

poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7); częstotliwością niemożliwości przypomnienia sobie, co zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy, z powodu picia (AT8) oraz częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9). Ponadto istotnie dodatnie związku występują między częstotliwością wypijania ≥ 6 porcji alkoholu w trakcie jednego dnia (AT3) a częstotliwością braku możliwości zaprzestania spożywania alkoholu po jego rozpoczęciu (AT4); częstotliwością robienia czegoś niewłaściwego, niezgodnego z przyjętymi w twoim środowisku normami społecznymi w ciągu ostatniego roku (AT5); częstotliwością potrzeby napicia się alkoholu rano, następnego dnia po „dużym piciu”, w celu dojścia do siebie (AT6); częstotliwością występowania poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7); częstotliwością niemożliwości przypomnienia sobie, co zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy z powodu picia (AT8); częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9) i zainteresowaniem ze strony rodziny i/lub lekarzy dotyczącym twojego spożywania alkoholu i/lub sugerował jego ograniczenie (AT10). Istotnie dodatnie związki również występują pomiędzy: częstotliwością braku możliwości zaprzestania spożywania alkoholu po jego rozpoczęciu (AT4) a częstotliwością robienia czegoś niewłaściwego, niezgodnego z przyjętymi w twoim środowisku normami społecznymi w ciągu ostatniego roku (AT5); częstotliwością potrzeby napicia się alkoholu rano, następnego dnia po „dużym piciu”, w celu dojścia do siebie (AT6); częstotliwością występowania poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7); częstotliwością niemożliwości przypomnienia sobie, co zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy, z powodu picia (AT8); częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9) i zainteresowaniem ze strony rodziny i/lub lekarzy dotyczącym twojego spożywania alkoholu i/lub sugerował jego ograniczenie (AT10); między częstotliwością robienia czegoś niewłaściwego, niezgodnego z przyjętymi w twoim środowisku normami społecznymi w ciągu ostatniego roku (AT5) a częstotliwością potrzeby napicia się alkoholu rano, następnego dnia po „dużym piciu”, w celu dojścia do siebie (AT6); częstotliwością występowania poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7); częstotliwością niemożliwości przypomnienia sobie, co zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy z powodu picia (AT8); częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9) i zainteresowaniem ze strony rodziny i/lub lekarzy dotyczącym twojego spożywania alkoholu i/lub sugerował jego ograniczenie (AT10); między częstotliwością potrzeby napicia się alkoholu rano, następnego dnia po „dużym piciu”, w celu dojścia do siebie (AT6) a częstotliwością występowania poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7); częstotliwością niemożliwości przypomnienia sobie, co

zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy, z powodu picia (AT8); częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9) i zainteresowaniem ze strony rodziny i/lub lekarzy dotyczącym twojego spożywania alkoholu i/lub sugerował jego ograniczenie (AT10); między częstotliwością występowania poczucia winy lub wyrzutów sumienia po spożyciu alkoholu (AT7) a częstotliwością niemożności przypomnienia sobie, co zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy, z powodu picia (AT8); częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9) i zainteresowaniem ze strony rodziny i/lub lekarzy dotyczącym twojego spożywania alkoholu i/lub sugerował jego ograniczenie (AT10); między częstotliwością niemożności przypomnienia sobie, co zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy, z powodu picia (AT8) a częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9) i zainteresowaniem ze strony rodziny i/lub lekarzy dotyczącym twojego spożywania alkoholu i/lub sugerował jego ograniczenie (AT10); między częstotliwością doznania lub spowodowania jakiegoś urazu fizycznego w wyniku twojego picia (AT9) a zainteresowaniem ze strony rodziny i/lub lekarzy dotyczącym twojego spożywania alkoholu i/lub sugerował jego ograniczenie (AT10).

Odwołując się do wyników w tabeli 2., istnieje związek statystycznie istotny w przypadku agresji fizycznej (PA) oraz zachowań związanych ze spożywaniem alkoholu (AUDIT Test) a płcią. Agresję fizyczną (PA) oraz zachowania związane z nadużyciami alkoholowymi częściej podejmują się mężczyźni. Istnieje wiele przyczyn związanych z podejmowaniem agresji fizycznej wobec innych. Należy do nich między innymi korelacja testosteronu z doświadczeniami mężczyzn oraz ich stylem życia. Dominacja i rywalizacja mogą oddziaływać na zwiększenie poziomu testosteronu. Analizy socjologiczne sugerują, że uczymy się przemocy w momencie bycia świadkiem lub gdy jej doświadczamy; mogą to być również podsuwane od narodzin wzorce męskości, nauka całościowej roli społecznej (Arcinowicz, 2005, s. 1). Kobiety rzadziej sięgają po alkohol ze względu na następujące czynniki: posiadają one mniej enzymów odpowiedzialnych za metabolizowanie alkoholu i więcej estrogenów sprzyjających wchłanianiu alkoholu; kobiecy organizm wykazuje mniejszą zdolność do obrony przed skutkami spożywania alkoholu (np.: słabszy metabolizm alkoholu powoduje szybsze niszczenie wątroby); skutkiem picia alkoholu mogą być również silniejsze dysfunkcje mózgu, tj. zaburzona jakość zdolności psychomotorycznych (Fudala, 2007b).

Tabela 3. wskazuje, iż istnieje związek statystycznie istotny między agresją fizyczną (PA), podejmowaniem zachowań ryzykownych związanych ze spożywaniem alkoholu (AUDIT Test) a strukturą rodziny. W przypadku podejmowania agresji fizycznej (PA) i zachowań związanych ze spożywaniem alkoholu (AUDIT

Test) częściej podejmuje się młodzież, która wychowywała się w rodzinach niepełnych, ze względu na brak matki lub ojca. „Zachowania ryzykowne przejawiane przez nieletnich mają swój „pierwotny załążek w rodzinie, która dla dziecka stanowi fundamentalne środowisko życia” (Przybyś-Zaremba, 2017, s. 144).

Dyskusja wyników badań

W przedstawionym badaniu poddano analizie związek struktury rodziny na podejmowanie zachowań ryzykownych przez młodzież w okresie wczesnej dorosłości. Mimo istniejących ograniczeń w przypadku przeprowadzonych przeze mnie badań (liczba badanych, w tym liczba badanych osób wychowujących się w rodzinach niepełnych; przeprowadzenie badań za pomocą kwestionariusza ankiety online), można przeprowadzić szybką identyfikację czynników ryzyka, niezbędne do wskazania czynników chroniących oraz wskazania podstaw do interwencji terapeutycznych. Takie badania wspierają profilaktykę systemową, która nie skupia się jedynie na dziecku, ale także na rodzinie. Ich znaczenie jest ważne w kontekście pedagogicznym, ponieważ ukazują rodzinę jako centralny kontekst kształtowania zachowań.

Zachowania ryzykowne w badaniu zoperacjonalizowane zostały jako agresja fizyczna i słowna, wrogość, gniew i poziom uzależnienia od substancji zawierających alkohol. Sformułowano hipotezę, że dzieci wychowujące się w rodzinach niepełnych częściej podejmują się zachowań ryzykownych. W przypadku moich badań jest to agresja fizyczna oraz zachowania powiązane z nadużywaniem alkoholu. Czynnikiem powodującym podejmowanie się zachowań ryzykownych wśród młodzieży w okresie wczesnej dorosłości może być dysfunkcjonalność rodziny pochodzenia (Skowrońska-Pućka, 2024, s. 280). Zofia Frączek mówi, że:

dysfunkcję rodziny mogą wywoływać czynniki które tkwią w samej rodzinie i cechach jej członków oraz czynniki tkwiące w środowisku, tak więc mogą to być uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne. Do uwarunkowań wewnętrznych należą: cechy osobowościowe członków rodziny, wykształcenie rodziców, wielkość i struktura rodziny, więzi uczuciowe w rodzinie, postawy rodzicielskie, preferowany przez rodziców styl wychowania, przyjęty przez nich system wartości, brak wiedzy i umiejętności dotyczących życia rodzinnego, choroby” (2010, s. 2).

Struktura rodziny wskazuje na istotnie znaczące związki w podejmowaniu zachowań ryzykownych rozumianych jako agresja fizyczna oraz zachowania związane ze spożywaniem alkoholu, jego ilością, częstotliwością, wyrządzaniem krzywdy sobie lub innym osobom. Uwzględnienie czasu, w jakim wychowywał się adolescent bez jednego z rodziców, wydaje się istotne ze względu na więź

emocjonalną z rodzicem opuszczającym rodzinę, radzenie sobie ze stresem związanym z tą sytuacją oraz na kształtowanie norm i wartości w młodym człowieku, które jest niezwykle ważne w okresie wczesnej dorosłości.

Wnioski i rekomendacje

Niewątpliwie czynnikiem determinującym zachowania młodzieży są zasady i normy, które przyswajała w rodzinie. Kluczowym w tej kwestii jest sposób wychowania dzieci, który albo działa na zasadzie partnerstwa, albo na zasadzie kompletnego posłuszeństwa względem rodziców.

W celu zminimalizowania częstotliwości inicjowania zachowań ryzykownych warto: zwiększyć dostępność grup wsparcia dla rodziców w szczególności samotnie wychowujących dzieci, którzy na bazie wymiany doświadczeń oraz budowania sieci pomocy będą w stanie szybciej reagować na negatywne zachowania dzieci; wspierać rodziców w zakresie umiejętności wychowawczych, prowadzić warsztaty dla samotnych rodziców w celu nabycia umiejętności stawiania granic i wspierania rozwoju dziecka; zapewniać edukację zdrowotną i seksualną; organizować zajęcia pozalekcyjne dla dzieci w zakresie sportu, kultury, sztuki, mające na celu zastępowanie czasu spędzanego bez opieki rodzica; korzystać z form warsztatów umiejętności życiowych, które pozwolą na naukę asertywności, komunikacji, zarządzania własnymi emocjami. Szkoły powinny oferować łatwy dostęp do psychologa, warsztaty radzenia sobie ze stresem, ściśle współpracować z rodziną dziecka oraz oferować dostęp do pozytywnych wzorców dorosłych w społeczności lokalnej.

BIBLIOGRAFIA

- Aranowska, E., Rytel, J. i Szymańska, A. (2015). *Kwestionariusz agresji Bussa-Perry'ego: trafność, rzetelność i normy*. Warszawa: Instytut Amity.
- Arcinowicz, K. (2005). Męska przemoc, agresja i władza. *Niebieska Linia*, 5, 7–9.
- Ary, D., Duncan, T., Biglan, A., Meltzer, C., Noell, J. i Smolkowski, K. (1999). Development of Adolescent Problem Behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27(2), 141–150.
- Bandura, A. (2015). *Teoria społecznego uczenia się*. Warszawa: PWN.
- Barwiński, M. (2002). Pogranicze w ujęciu geograficzno-socjologicznym – zarys problematyki. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 4, 11–23.
- Blum, L.D. (2007). Psychodynamics of postpartum depression. *Psychoanalytic Psychology*, 24(1), 45–56.
- Buss, A.H. i Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(3), 452–459.

- Dzielska, A. i Kowalewska, A. (2014). Zachowania ryzykowne młodzieży – współczesne podejście do problemu, *Studia BAS*, 2(38), 142–167.
- Frankowiak, J. (2020). Agresja werbalna w kontekście innych zachowań problemowych adolescentów. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 2(42), 445–454.
- Frączek, Z. (2010). Funkcjonowanie i rozwój dziecka w rodzinie dysfunkcyjnej. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 1. <https://znp.udpu.edu.ua/article/view/187934> (dostęp: 21.07.2026). Fudała, J. (2007a). *Czy moje picie jest bezpieczne?*. Warszawa: PARNAMEDIA.
- Fudała, J. (2007b). *Kobiety i alkohol*. Warszawa: PARNAMEDIA. Grzegorzewska, I. (2014). Psychospołeczne predyktory zachowań ryzykownych młodzieży. *Rocznik Lubuski*, 40(1), 29–42.
- Jessor, R., Turbin, M.S. i Costa, F.M. (1998). Protective Factors in Adolescent Health Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 923–933.
- Makara-Studzińska, M. i Moryłowska, J. (2007). Rodzina a zachowania ryzykowne młodzieży. *Roczniki Teologiczne*, 54, 59–69.
- Ostaszewski, K. (2014). *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resiliencyjnych*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Piotrów, E., Gumowska, I. i Koprowicz, A. (2019). *Struktura rodziny a zachowania ryzykowne oraz poczucie własnej skuteczności młodzieży w okresie późnej adolescencji*. Słupsk: Akademia Pomorska w Słupsku.
- Przybysz-Zaremba, M. (2017). Uwarunkowania rodzinne zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży – analiza wybranych czynników. *Forum Pedagogiczne*, 1, 137–148.
- Skowrońska-Pućka, A. (2024). Rodzinne uwarunkowania zachowań ryzykownych wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych. *Resocjalizacja Polska*, 27, 275–294.
- Szczurek-Boruta, A. (1998b). Rodzina a tolerancja (z badań młodzieży i rodziców mieszkających na pograniczu polsko-czeskim). W: T. Lewowicki, B. Grabowska (red.), *Młodzież i tolerancja. Studium z pogranicza polsko-czeskiego* (s. 99–119). Cieszyn: Uniwersytet Śląski.
- Szczurek-Boruta, A. (2023). Rodzina i konstrukcje tożsamości w warunkach pogranicza. *Studia Paedagogica Ignatiana*, 26(1), 19–46. DOI: 10.12775/SPI.2023.1.001.
- Theodorakis, Y., Papaioannou, A. i Karastogiannidou, C. (2004). Relationship between Family Structure and Student' Health-Related Attitudes and Behaviors. *Psychological Reports*, 95, 851–858.
- Tysza, Z. (2001). *System metodologiczny wieloaspektowej integracji analizy życia rodzinnego*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Wojciechowska, J. (2004). Wczesna dorosłość – zagrożenia rozwoju. *Remedium*, 3(133), 4–5. Przedruk w: A. Brzezińska (red.), *Portrety psychologiczne człowieka – szanse i zagrożenia rozwoju* (s. 53–56). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Zajdel, K. (2011). Zmiany struktury i zaburzenia relacji w rodzinie a konsekwencje wychowawcze. *Pedagogika Rodziny*, 1(3–4), 203–215.

SUMMARY

Risky Behaviors and Family Structure Among Individuals in Early Adulthood in the North-Eastern Borderland of Poland

Risky behaviors are an inherent part of young people's everyday functioning. They constitute an integral element in the development of their personality, behaviors, beliefs, attitudes, and system of norms. The family is the first social group in which they learn certain norms and principles. As noted, the family is a distinctive cultural microsystem, a cherished value, and the family pattern of life has been preserved for centuries. Within this pattern, defined by customary norms, children are introduced to the culture of the local community. Research conducted by Alina Szczurek-Boruta indicates that families living in borderland regions describe their parenting methods as follows: partnership (58.3%), supporting children's development (25.0%), mandatory adherence to rules (13.9%), and freedom in upbringing (2.8%) (Szczurek-Boruta, 2023). A key issue is the subgroup of respondents who expect unconditional obedience, which results in a lack of tolerance for certain behaviors displayed by children. These families do not tolerate disrespectful attitudes toward parents or elders (Szczurek-Boruta, 1998b). Does the parenting style declared by parents raising children in borderland regions encourage or discourage engagement in risky behaviors among young people during emerging adulthood? Among the most important factors influencing the likelihood of engaging (or not engaging) in risky behaviors are the educational environment and the structure of the family of origin in which a young person was raised. The aim of the study was to assess the level of risky behaviors (aggression and addictions) among the respondents during emerging adulthood and to determine the relationship between family structure and engagement in risky behaviors (aggression and addiction).

The study involved 195 people. The Buss-Perry Aggression Questionnaire (BPAQ) and the AUDIT Test were used in the study. Studies indicate that young people in early adulthood often consume alcoholic beverages. The study showed that men displayed a higher level of engagement in risky behaviors, and that family structure affected engagement in risky behaviors.

KEYWORDS: risky behavior, family structure, family of origin, early adulthood

Tabela 1. Korelacja między wymiarami agresji a wskaźnikami spożywania alkoholu

Variable	A	PA	VA	H	AT1	AT2	AT3	AT4	AT5	AT6	AT7	AT8	AT9	AT10
1. A	Pearson's r p-value	— —												
2. PA	Pearson's r p-value	0.504 < .001	— —											
3. VA	Pearson's r p-value	0.485 < .001	0.437 < .001	— —										
4. H	Pearson's r p-value	0.537 < .001	0.328 < .001	0.399 < .001	— —									
5. AT1	Pearson's r p-value	0.280 < .001	0.195 < .001	0.259 < .001	0.158 .027	— —								
6. AT2	Pearson's r p-value	0.018 .799	0.216 .002	0.114 .112	-0.009 .897	0.384 < .001	— —							
7. AT3	Pearson's r p-value	0.178 .013	0.317 < .001	0.240 < .001	0.078 .280	0.471 < .001	0.686 < .001	— —						
8. AT4	Pearson's r p-value	0.167 .020	0.321 < .001	0.076 .288	0.111 .122	0.283 < .001	0.464 < .001	— —						
9. AT5	Pearson's r p-value	0.216 .002	0.301 < .001	0.117 .105	0.143 .046	0.260 < .001	0.499 < .001	0.763 < .001	— —					
10. AT6	Pearson's r p-value	0.199 .005	0.354 < .001	0.064 .377	0.038 .600	0.268 < .001	0.249 < .001	0.626 < .001	0.662 < .001	— —				
11. AT7	Pearson's r p-value	0.208 .004	0.244 < .001	0.033 .647	0.170 .018	0.288 < .001	0.447 < .001	0.542 < .001	0.557 < .001	0.539 < .001	— —			
12. AT8	Pearson's r p-value	0.198 .006	0.271 < .001	0.127 .078	0.092 .199	0.322 < .001	0.498 < .001	0.611 < .001	0.621 < .001	0.560 < .001	0.508 < .001	— —		
13. AT9	Pearson's r p-value	0.266 < .001	0.270 < .001	0.227 < .001	0.070 .330	0.236 < .001	0.206 < .001	0.356 < .001	0.385 < .001	0.496 < .001	0.263 < .001	0.451 < .001	— —	
14. AT10	Pearson's r p-value	0.073 .313	0.165 < .001	0.021 .767	0.024 .739	0.156 < .001	0.190 < .001	0.325 < .001	0.498 < .001	0.521 < .001	0.399 < .001	0.448 < .001	0.257 < .001	—

A – agresja; PA – agresja fizyczna; VA – agresja werbalna; H – wrogość; AT1 – Jak często pijesz napoje alkoholowe?; AT2 – Ile standardowych porcji zawierających alkohol wypijasz w dniu, w którym pijesz; AT3 – Jak często wypijasz ≥ 6 porcji alkoholu podczas jednego dnia?; AT4 – Jak często w ostatnim roku nie mogłeś/aś przerwać picia po jego rozpoczęciu?; AT5 – Jak często w ciągu ostatniego roku z powodu picia alkoholu zrobiłeś/aś coś niewłaściwego, niegodnego z przyjętymi w Twoim środowisku normami postępowania?; AT6 – Jak często w ostatnim roku potrzebowałeś/aś napić się alkoholu rano następnego dnia po „dużym piciu”, aby móc dojść do siebie rano?; AT7 – Jak często w ostatnim roku miałeś/aś poczucie winy lub wyrzuty sumienia po piciu alkoholu?; AT8 – Jak często w ostatnim roku nie mogłeś/aś przypomnieć sobie, co zdarzyło się poprzedniego dnia lub nocy, z powodu picia?; AT9 – Czy kiedykolwiek doznałeś/aś lub ktoś inny doznał jakiegos urazu fizycznego w wyniku Twojego picia?; AT10 – Czy ktoś z rodziny albo lekarz lub inny pracownik opieki zdrowotnej interesował się Twoim piciem albo sugerował jego ograniczenie?

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Zachowania ryzykowne a płeć

Independent Samples T-Test			
	t	df	p
A	0,569	193	,570
PA	4,772	193	< ,001
VA	1,957	193	,052
H	-0,585	193	,559
AUDIT Test	3,969	193	< ,001

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Zachowania ryzykowne a struktura rodzina

Independent Samples T-Test			
	t	df	p
A	-1,492	193	,137
PA	-4,001	193	< ,001
VA	-0,643	193	,521
H	-0,768	193	,444
AUDIT Test	-4,532	193	< ,001

Źródło: opracowanie własne.